

ТРЕЙЦИ ГОД ВЫДАНИЯ

ЛЮТЫ 1944 ГОДУ

№ 3 (39)

**НОВЫ
ШЛЯХ**

АД НАС ЗАЛЕЖЫЦЬ!

Після колись даєн пасьяла таго, як Геракліў Камісар Беларусі генэральна дэпартамент вайсковы фан Георгіў на ўрачыстым пасяджэнні прадстаўнікоў беларускага народу 21 чысяня 1943 г. абвясціў утварэнне Беларускага Цэнтральнага Рады, прэзідэнт Рады сп. Радаслаў Астроўскі звыкруіўся праз рады і друку да Беларускага народу з адмысловай ядзювай. Закаўкаўскі беларускі народ да згуртавання ўсіх слаў да тагожэ працы. Для краю і да змагацца са злымі чинамі варагамі нашыме Беларускайчыны — беларушчыкам імперыялізмам, сп. Астроўскі падкрэсьляў, што ў гэтым вялікім імеміне-це ніхто не павінен ставіць збоку, бо інакш ён згінэ сам і загубіць іншых». З поўнай сямдэсяцімай аляксамісь гістарычнага моманта у жыцці нашыме Беларускайчыны ён пісаў: «Тэражыванымі намі вялікім палэзі вырашчаць і нашу будучыню. Ад нас залежыць, каб яна была чысцельнай і каб наша Беларускаячыны, паслят некавой надолі, стала ізноў роднай».

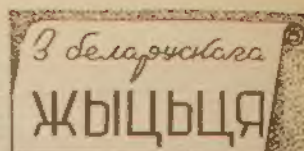
[illegible]

вадзіцца гэтай пражы. Цяпер не панімаю
быць ніводнага беларуса, які стаў бы
збоку ад гэтых пражы.

Президиат Центральной Беларуской Рады сп. Астроўскі на 1-ым урачывым пасаджэнні Рады 22 студыя 1944 г. шмат выклаў праграму дзейнасці Рады. Ува усіх вытанчана, ня толькі тых, што беспасрэдна паводна статуту Рады складалі абсал. яе дзейнасці, але і ў гаспадарскіх, адміністрацыйных, сельскіх-гаспадарскіх і іншых, Б. Ц. Р., маючы права аддаваць свае парад і думкі наменнікам уладам, будзе вымушана да поўнага з'яві. Падзяліў разбуральных мас-ацкаў большавізму, да абдування і росквіту Беларускага краю. Вакат пачэсных заданых выкашталі абвешчаны Президиатом Рады праграмы треба агултанавіа усім пазытыўным беларускім сілам і супольнай зарадацыйнай прычыніаа кучэйшаму аа-панаваньню ў Беларускім краі міру, суаюко, працы, культуры і народнага дабрабыту. На далагому і ахову нашай абду-лоўнай працы прыдуць дакалываньня Генэральным Камісарам на акце абвешчана Рады апорнай узброення пункты ў аёсках, якія буюць, стварэння ува усім нашым краі. Тысячы маладых беларусаў пойдуча множаць шэрагі беларускіх паліцыйных фарміравань і Беларускае самааховы, які і дзягучуць гераніаа змагадзіа з бандытамі і сваёй крывёю ўжо неадна-кранш змаганьнялі перанесці нямецка-беларускай прыжыаіа. «Кажаня беларускае аёска мусіць стацца нездабывальнай храп-асцяй для жыва-большавіакоў, кажаня беларус і беларуска павінны ўзяць дасей-ны ўдзел у нічэньнім большавіацкіх логав-аў у нашых лясох. Калі мы згодна, арга-нізавааніа і аааана аозьмеемся за гэта, джэ дзі бандытаў у нашым краі буюць паліцыйнаа» (3 ааавы прэзыдэнта БЦР

Беларускі народ ахвотна адгнуўся на заклікі прэзідэнта БНР сп. Астроўскага і давеў гэтых іхарагм мітынгаў, сходкаў і ўрачыскасцяў, якія пракаціліся шыромай хваляй па ўсёй Беларусі пасля абвешчання Беларускай Цэнтральнай Рады. Народ аддаваў паставіцца да гэтых історычных падзеяў у вярхоўнай жыццёвай. Ён уступіў нітаў Раду і сваімі паставінамі дакладваў супрацоўніцтва, аддаваў і агоду выконваць усе паставіны Беларускай Цэнтральнай Рады. На гэтых сходках народ куча раз выказаў сваю няміннасць да большызму, сваю гатоўнасць аддаць усе свае сілы на змаганне з ім аж да апошняй перамогі. Народ лішні раз даказаў, што ён гатовы даць тысячы сыноў-змагараў за Бацькаўшчыну, гатовых померці за сынага іхнасця, для красавання ёных буйных народных сілаў, націмалых магучасці. Гэтым народ жыццёў сваё адвечнае жаданне бачыць сваю Беларускаўшчыну — Беларусь вольнай у сваім ішніх народах. Да гэтай вольнасці, да жыццёвайтэльнай свабоды ізаалаў беларускэ дзяржаўнасці і паводзе свой народ Беларускай Цэнтральнай Рада. З ёю наш народ выходзіць «шчыльнымі радамі на вольны родны свой прастор». Гэта — шлях у вольную зароністую іхчасціную прыроднасць. Дзяля гэтага ня шкода ні сілаў, ні часу, ні прадцаў.

Дык зробім-жа усё ад нас залежнае, каб хутчэй прыйсці да новых агульных нацыянальных беларускіх ідэялаў і адаб'еж ічаснасці нашай Бацькаўшчыны — Беларусі!

Склад Бюллет. Центр. Рад.

На основі арт. IV Статуту Беларускай Цэнтральнае Рэды сп. Прэзідэнт Р. Астроўскі запавядае стварыць Генэральнаму Канцэсару склад саброрады, які і быў звышвядзены Генэральным Канцэсарам. У выніку гэтага Беларуска Цэнтральная Рэда укаставілаўнаў наступным складзе: Першы Віцэпрэзідэнт Мікалай Шакевич, Другі Віцэпрэзідэнт Юры Сабалеўскі, сабры Рэды Францішак Кушэль, Сямён Камыбоніч, Паўла Сьвірыда, Вячаслаў Сялях, Ауген Калубоніч (іраўніў Беларускага Культурнага Згуртаваньня), Станіслаў Грынкевіч, Усевалад Родзька, Міхаіл Астроўскі, Мікалай Бузік, Пётра Орс, Сцяпан Кавадз і Сцяпан Стаскевіч.

Дэплярэцыя Бодар. Цэнтр.
Радн

Беларуская прэса на сваіх баляхках надрукавала Дэкларацыю Беларускае Цэнтральнае Рады, якая аб'ясняе мэтаму Рады ставіць «дабіцца поўнасьці для нашых Бяльчыхіны, да чаго ад стагодзьдзяў імкнецца беларускі народ». Б. Ц. Р. у першую чаргу ўсю сваю дзейнасьць будзе накіроўваць на зьдзісьнаваньне усіх сілаў народу дзеля найхутэйшага дасягненьня перамогі над балябываючай Масквой. Дэкларацыя падкрэсьляе фармулёўку праграму дзейнасьці Б. Ц. Р. над абудовай беларускае нацыі і зруйнаваньня краю.

**Беларускі Музей у Вільні у
новым памяшчыні**

Беларускі музей імя Івана Лудкевіча у Вільні, які ад 1921 г. змяшчаўся ў Базыльянскіх Мурах пры Вострабрамскіх № 9, ад 27 студня 1944 г. знаходзіцца у новым памешканні — Вільня, вул. Сяв. Гавны, 4 (у будынку былой Акадэміі Мастацтваў).

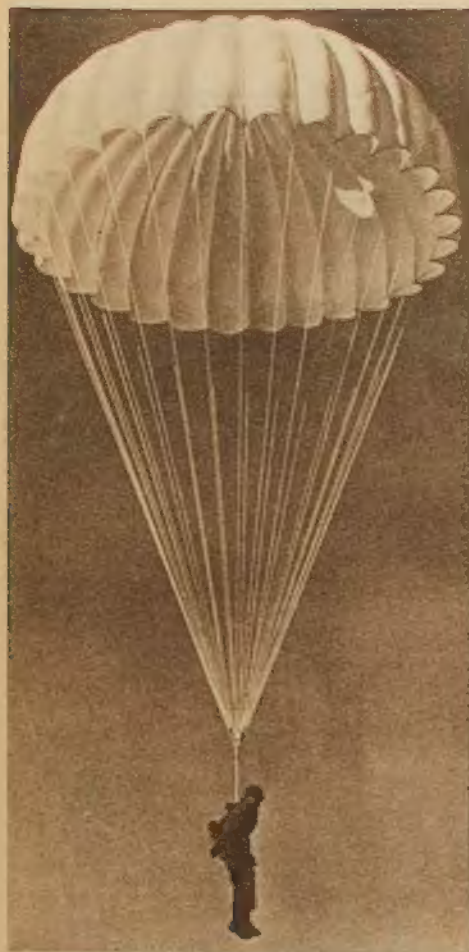
Новыя падручнікі

Бсаарускіе Выдавецтва падручнікаў і літаратуры для моладзі ў Мінску выдала новыя падручнікі - зборнікі арытмычных задачак і прыкладу для I і II класаў народных школы. У гэтых падручніках разам у важнай кніжцы змяшчаецца арытмыка і задачнік. Складзі падручнікі для I класа З. Добрынская і П. Шырмыклі, а для другога класа З. Добрынская і М. Завушчыцкі. Абодва падручнікі для вывавання левіцалі. Прадуюць падручнікі ў Віліні праз прадстаўніку Выдавецтва св. Мядоўскага (Віляня, Віленская вул. 7-5).

На воякладцы: Прэзідэнт Беларус-
кае Цэнтральнае Рады сп. Радаслаў
Астасюк.

Выдавецтва часопісу «Новы Шлях».
Менск, вул. Рагніды 2, тэл. 21300.
Галоўны рэдактар У. Сядуся.

З ФОТО-КАМЕРАЙ

Парашутисти вискочили з самолёту і висіли в повітрі.

Поміж стромимі скалами горах на італійському фронті умищавалися німецькі бійники, щоб з воєнським відважжям зустріти наступ американських і англійських військ.

У важкий час після битви треба упорядковувати зброю, вантажити і бачити. Пакуль бійники сохнуть на сонці, гренад'єр заняті чисткою своєї зброї.

Татарські екскурсанти перед бібліографічним інститутом у Лейпцигу.

Татарські екскурсанти у Німеччині. На знімку — у ділянці татарської делегації для магістрів північних у лазоні мусульман.

ПЕРШАЕ ПАСЕДЖАНЬНЕ

У суботу 22 студня 1944 г. у вялікай залі памешкання Беларускай Цэнтральнай Рады адбылося гістарычнае Першае Урачыстае Паседжаньне Рады. Залі была ўпрыгожаная беларускімі бел-чырво-белымі і нямецкімі сьцягамі, вялікімі палотнішчамі з прыгожымі ўзорамі беларускіх сьлужкіх паясоў.

Сотні запрошаных гасьцей — лепшых прадстаўнікоў беларускага народу з розных устаноў Беларусі і нямецкіх урадавых колаў — ушанавалі сваёй прысутнасьцю гэты ўрачысты акт у жыцці беларускага народу.

Перад паседжаньнем Рады адбыліся сьборы разам з вышэйшымі прадстаўнікамі нямецкіх урадавых і вайсковых колаў на чале з Генэральным Камісарам Беларускай генэралам фон Готтбэргам наведвалі могілкі загінуўшых у змаганьні за Бацькаўшчыну беларускіх і нямецкіх жаўнераў і ахвяраў жыцця на маргах паўных герояў. Гэтым была ўшанаваная сумесная працягтая кроў у імя прыязні і саюзу гэтых народаў. Ройна з 11 гадзіне ўсе сьборы Беларускае Цэнтральнае Рады на чале з Прэзыдэнтам сп. Радаславам Астроўскім, разам з Генэральным Камісарам Беларускай генэралам фон Готтбэргам ўвайшлі ў залю паседжаньня і занялі аднаведнае месца пры сталі паседжаньня.

Злучаныя аркестры Менскага Беларускага Гарэджога Тэатру і нямецкіх аддэлаў іграюць магутны і прыгожы музычны ўступ.

Затым Прэзыдэнт Беларускай Цэнтральнай Рады сп. Р. Астроўскі адчыняе Першае Урачыстае Паседжаньне Рады і перадае слова для прымятання Генэральна-

Прэзыдэнт Беларускай Цэнтральнай Рады сп. Радаслаў Астроўскі выступае з праграмавай прамовай на Першым Урачыстым Паседжаньні В. Ц. Р.

му Камісару генэрала фон Готтбэргу. Генэральны Камісар вяртае лепшых беларускіх сыхтоў у складзе Рады і выказвае словы дзяку за пэўнае працы на карысьць разбурае бацькаўшчыны Беларусі. Затым з вялікай праграмавай прамовай выступае Прэзыдэнт Беларускай Цэнтральнай Рады сп. Радаслаў Астроўскі, які пайшоў да ведама беларускай і нямецкай грамадзкасьці шырокае пляны адбудовы працы Рады на ўсіх давераных ёй гад-

нах дзейнасьці. «Бараніць Бацькаўшчыну ніколі ня позна» — гэтыя заключныя словы Прэзыдэнта асабліва пераканальна гучэлі ў вушах гэтага паслядоўнага, з багатым стажом і дасьняньнем беларускага дзеяча, жым зьяўляецца сп. Астроўскі. У сваёй прамове сп. Астроўскі зрабіў агляд гісторыі змаганьня беларускага народу за свае дзяржаўныя ідэалы супраць імперыялістычных імкеньняў Масквы і Варшавы і выказаў упэўненасьць у канчатковай перамоце вынавольных сілаў Эўропы,

Агульны выгляд залі Паседжаньня Беларускай Цэнтральнай Рады.

Генэралы Камісар Беларусі генэрал-лейтэнант фон Гонтсберг на Першым Украінскім Паседжанні бітае Беларускаю Цэнтральную Раду.

Першы Віцэпрэзідэнт Беларускай Цэнтральнай Радзі сп. Мікалай Шкэдыак.

глыбокую веру ў тое, што і Беларусь адбудзе сваё месца сярод народаў.

Сва пераконанні словаў Прэзідэнта перадавалася праз ягоную прамову ўсім прысутным і спараджала агульную веру ў лепшы лёс Беларусі. Нібы доказам гэтага было агульнае адсяняванне беларускага і нямецкага нацыянальных гімнаў і узняты для салюту лес рук, і ўпэўненасць, што зьвязалася ў поглядах людзкіх вачэй.

Абнадзеены на лепшыя перспектывы, з вераю і адданасцю свайму народнаму прадстаўніцтву — Беларускай Цэнтральнай Радзе, з глыбокім даверам свайму Прэзідэнту, народ разыйшоўся, каб штодзёнай працай, арганізацыйнай, сабей чыніснай рэалізаваць гэтую вялікую праграму. А для Радзі, ейнага Прэзідэнта і сябраў за гэтым пачынаецца вялікая штодзённая праца, каб залучыць усе рэчы Беларусі. У добры-ж час!

Сябры Беларускай Цэнтральнай Радзі салютуюць.

Другі Віцэпрэзідэнт Беларускай Цэнтральнай Радзі сп. Юры Сабалеўскі.

З залі Першага Украінскага Паседжання Беларускае Цэнтральнае Радзі.

НАШ ПРЕЗЫДЭНТ

Прэзыдэнт Беларускай Цэнтральнай Рады нарадзіўся 25 кастрычніка 1887 г. у Запольлі на Слуцчыне, у сям'і дробнага землярэўскага.

Па заканчэньні пачатковай і сярэдняй асьветы у Слуцку пераяжджае ў 1908 г. у Пецярбург, дзе паступае на фізіка-матэматычны факультэт унівэрсытэту. Успрыняў у Слуцчыне дух бунтарнай народнай рэакцыі кідае яго ў асяродак студэнцкай падпольнай працы, за што быў царскім ўрадам у 1911 г. арыштаваны і высланы ў Пружаны на Горадзецкіне. Дыплём аб заканчэньні унівэрсытэту атрымоўвае толькі ў 1913 годзе пры Дарніцкім унівэрсытэце і ў гэтым жа годзе прызначаецца за настаўніка гімназіі ў Чэстэхове.

У 1914 годзе Р. Астроўскі пераяжджае ў Менск, дзе працуе да жніўня месяца 1917 г. за выкладчыка матэматыкі пры Менскім настаўніцкім інстытуце. Побач з гэтым быў прызначаны 6 траўня 1917 году за камісара часовага ўраду на Слуцкую акругу, дзе прабыў да сьнежня 1918 году. Тут Р. Астроўскі адчыняе і-шую Беларускаю гімназію і кіруе ёю сам ад 24 жніўня 1917 да 4 сьнежня 1918 году.

З прыходам бальшавікоў пераяжджае ў Марыупаль, дзе на зьмену або змагаецца з бальшавікамі ў арміі Дзянікіна, або зноў хвацецца ад бальшавікоў, працуючы за настаўніка. Пасьля разгрому аддзелаў Дзянікіна ў 1919 г. пераходзіць польскую граніцу і вяртаецца ў Слуцк, заняты тады палкамі. Тут зноў на працягу 4 году працуе за дырэктара Беларускае гім-

назіі. У ліпені 1920 году, хваляючыся ад бальшавікоў, пераяжджае ў Пружаны.

У Польшчы працуе ад 1920 г. да 1923 году ў польска-амерыканскім камітэце дыямогі дзеці. Працуе на становішчы кіраўніка пінскага аддзелу. Ад 1923 г. з перапынкамі да восні 1936 году быў за-дырэктара Беларускай гімназіі ў Вільні. Адолю, пасьля заастрэньня вытыва-рускага курсу палітыкі, высланы палка-мі ў Лодзь (Ліцымштадт), дзе прабывае да 1941 году. Пасьля заключыў Лодзі нямецкім войскам і арганізаваным там бела-рускага жыцця, працуе старшынёй лод-скага аддзелу Беларускага Прадстаўніцтва ў Нямеччыне аж да пачатку нямецка-савецкай вайны.

Зарэз-жа пасьля вызваленьня Беларусі Р. Астроўскі накіроўваецца на бацька-вучыну. Тут ад ліпеня да кастрычніка 1941 году кіруе Менскую акругу. Пазьней аж да сьнежня 1943 г. стаіць чаргова на чале Бранскай, Смаленскай і Магілёўскай акругі.

Радэслаў Астроўскі — гэта адзін з лічаных ужо сям'янаў вятрану вызвольнага змаганьня Беларускага адраджэньцкага руху. У кожным парывае жыцця бачым яго ў асяродзьдзі больш ці менш легальнай, але заўсёды пэўнай адказнасьці пра-цы для бацькавучыны. Пасьля кажнага гістарычнага пераламу ён ідзе, як за-праўды часны зьмёр за вызваленьне, на тую пазыцыю, з якой найбольш надзеян-ісьці за волю народу.

У год маладосці, у Слуцку, Р. Астроўскі — старшыня Беларускага гім-назіяльнага гуртка і сябра Беларускай Сацыялістычнай грамады. За гэта пра-

Прадстаўнік бела-рускага часаліса «Новы Шлях» (пер-шы справа) сярод сябраў Беларускай Цэнтральнай Рады: (злева направа) сп. сп. У. Родзька, Прэзыдэнт Р. Астроўскі і Віцэпра-зыдэнт Ю. Саба-леўскі.

Прэзыдэнт Беларускай Цэнтральнай Ра-ды сп. Радэслаў Астроўскі ў сабе дома.

сьледуючы царскім ўрадам. У часы Бе-ларускай Народнай Рэспублікі кіруе жыццём Слуцчыны і змагаецца за яе нацыянальнае аблічча супроць бальшаві-кай дэмарэлізацыі.

Пад польскай акупацыяй становіцца ў шэрагі наймацнейшай тады актывнай ар-ганізацыі Беларускай Сялянска-Рабо-тніцкай Грамады, і ён — старшыня Таво-рыства Беларускай Школы — стаіць на чале змаганьня за няцямальную школу. За гэта трапляе ў польскую турму на час ад 15. I. 1927 да 22. V. 1928 г. і гэта, і пазьнейшая ссылка ў глыб Польшчы яго не зламалі. Пры першай магчымас-ці ён зноў вяртаецца на бацькавучыну, каб на чале наймацнейшых пінзараў беларускіх закончыць змаганьне за сьветлы лёс Беларусі.

Сям'яна Ю. Радэславу Астроўскаму, як прэзыдэнту Беларускай Цэнтральнай Ра-ды, даверана арганізаваць грамадзкі і палітычны сілы нашага народу на апош-ні пераможны бой за будучыню. І народ з доверам аддае ў ягоныя рукі лёс свайго зэўтра, бо верыць яму як мястомнаму нацыянальнаму змагару і непахіснаму ў чынах патрыёту.

Прэзыдэнт Беларускай Цэнтральнай Рады сп. Р. Астроўскі з Другім Віцэпрэзыдэнтам сп. Ю. Саба-леўскім.

Рэдактар часаліса «Новы Шлях» гутарыць з Прэзыдэнтам Беларускай Цэнтральнай Рады сп. Р. Астроўскім.

БЕЛЫ СЫНЕГ

С. Алесь

І сыпленца, сыпленца мяккая папярэжа
на неба... І, адзінца, — ня неба над
галавою, а — небесныя токі. Ходзіць
на ім гаспадар руплівы — вецер, вару-
шыць няграбныя коны — хмары, галтае
грушанку існую ў жорні свой, круціць,
варушыць у жорні і меле, і, папярэжыва-
ся, сыпле — ня зерне — муку даюць...

Мука — буйная і язваваячаяна. Кажны
маленькі драбчонок ейны — крышталь,
пакуль даячыць да долу — мароз-ва-
даў у ішце, у пушок прыбарэць яго. А
колыкі твях драбчокаў? — пэўна, кропай
у мору вады ня менш і яа больш...

Сыпленца... сыпленца... сыпленца...
Белы сынег,
Падае, падае... Мкнецца долу; на
хаты, на дрэвы падзе, на сынежную белу.

Бель — на бель...
Хаты — алошні прыпынак і месца, дзе
быў спачыць, засталася зваду. Наперадзе
— вялікі тасцінцы, — шырокі шлях
— стоголовыя барозы па баках. Дарогі —
ні сьледу, ні знаку няма. Як бачна —
колыкі дзеі не пражыдаў тут чалавек і
ня ступала ягоная нага. Толькі барозы
— адуныныя мрой — значаць шлях.

Цяжка рухацца гэтым шляхам, ісьці
наперад. Цяперды тор засыпаны глыбо-
кім сынегам. Ногі застаюцца ў глыб, топ-
нуць у ёй. Нельга ступаць. Здаецца, не
наперад рухацца, а назад.

Цяжка, але трэба ісьці.
Ужо цячэўрты дзень, зняходзіцца ў
пажжой дарозе Алесь. Цячэўрты дзень
— дарога, цячэўрты дзень — пішком.

Толькі ўначы — адначымак у жытэ
такім-ськім, што пры дарозе...
Алесь памянясьціла выражана з чужа-
кіх мясьцінаў. Цяпер — шлях да радзімы.
І цяжкі, нялёгкі шлях. Цячэўрты дзень
усячыж — сынег і сынег. Здаецца, неба
сыпле яго з усіх вэсекаў, а мае іх
тулькі, што і ня зьлічыць, і кажэцца жме-
на з кажэцца вэсеку кропай ў мору...
Замойкіне, адчуўшы стому, вецер — і

кружэцца ў лёгкай суаднасьці сыняжы-
кі, павольна і мякка кружэцца да дзя-
нога саяку. Выліньці, адначыфты, зь
недалёкае загчыны вэсер ізноў — замі-
тусціцца, заскачэць сыняжыкі, як і раей,
заклачыць твар падарожніка, зкруціць
я ў пазенцы над долам. Зымахаюць га-
лымакі барозы, страгунь цяжар, а сынег
засыпае іх ізноў.

І ўсё сыпленца і сыпленца...
А ісьці нялёгка. Хацелася-б легчы ў
пуховую пасычку, адначыць. Няшмат —
адну толькі часіну. Хай сынявае тады
свае дыфрамбы вецер. Калі сынявае
трохі сэрца, вольней удыхнуць грудзі па-
ветра, можна будзе прысхуацца да іх...
Хай тады кружэцца ў танцы пад іхныя
гукі сыняжыкі, хай кружэцца колыкі ко-
чуць; тады і можна будзе адчуць ха-
раство іхнага жыў ў прасторы, іхнага
быцьця сьвоя дэнь і нажывы...
Аднак, не... Ні на адну часіну ня
трэба спыняцца. Трэба ісьці.

Да любых мясьцінаў, да блізкай з ма-
дэства хаты ня шмат засталася ўжо.
Яшчэ колыкі кілемэтраў — і ўсё. Пакуль
вечар — і дома. Таму — ні на часіну
ня спыняцца. Ісьці, ісьці...

Там, напэўна, і не чакаюць. Там уза-
жываць, напэўна, што ўжо даўно загинуў...
Не, ён не загинуў, ён жыве. Ён ні на
адну часіну не збыўся адна на блізкаму сэр-
цу ашліцу, на розных сваіх і даратіх. Ён
разам зь ім жыў у мроях і ў мроях ім-
кнуўся да іх...

І ад сынега сэрца зывіваюцца словы...
Не, гэта ня словы; гэта — кроплі гар-
чай крыві, кроплі палымінстага сэрца. Гэ-
та — верш, складзены, напэўна, шчыра-
на. Вусны шчыраць словы вершу:

Думы! Думы! І дзеньці, і ўначы
Не даялі вы мне супакою,
Там баўкаючы, там жыўчы,
Дзе зымал, што зьвешча маёю.
Лёгкай птушкай сьцілі туды,
Холад зьімаў вялікіх міналі,
Праз парогав чужых невады
Вы крыніцай жывой працкалі...

А сынег не перастае, і не перастае ісьці...
Ужо пачынае сутунець. Няўжо і за-
праўды сутуніць? Да хаты-ж было неда-
лёка. Да сутункаў трэ' было быць там.
А тут ішчэ — чужая зямля... Можна гэта
жыць...

Але штора — цяжней і цяжней. За-
праўды сутунее. Нешта і ногі адмаўляюць
да далей ісьці. А пэблізу — ніводнае на-
ты, ніводнага жытла.

Зусім нечакана душыць халаша. Баю-
ча выпываецца з горла. Сэрца, маўляў,
ад напружэньня вырастае з грудзей...

А дарога, нібы наперакор, ішчэ больш
цяжкая. Сынег — вышэй калена. Нішч
немагчыма ісьці.

Ужо амаль пэмна. Мацней дыхнуў ве-
цер. Праясняецца неба. Выгяднае
арэдку месца — мосяжны чарапок.

І гэтак кочыцца піць! Здаецца, каб
хось адзін глынок вады было ў гэтым
чарапку...

Ды не дастаць яго рукой, не зачарп-
нуць ім нады — каб і было адкуль, — не
зачарпнуць...

Напэўна, сумысьця вецер не адстае ця-
пер, прычыліўся, прыліз. Не адстае і не
адстае:

— Алесь... Алесь... Сутуніць, су-
паюць... На псыде... пасы-це-аі...

А ён нішч спрабуе ісьці. Ступіць два
крокі — кашаль зноў спыняе яго, кру-
жыцца галава. Ён хапэцца рукамі за
паветра — не адчувае ў ім апору і —
падае... Напружэньня сілы ўстае, спра-
буе ісьці далей. Два крокі — і зноў на-
шаль вальць з ног. Хапэцца надарваны-
мі грудзямі паветра, падае...

А пэблізу — ніводнае хаты, ніводнага
жытла...

Закіданая сынегам дарога. Наперадзе
— ніводнага сьледу. Колыкі дзеі не пра-
жыдаў чалавек, ня ступала ягоная нага.
Зноў ашліцца долу. Памкнуўся ўстаць
— ня змог. Ня ўстаў...

Цяпер зусім добра. Цёпла, як у хаце.
Ня страшна, што — мароз. Няхай сабе...
Затое цёпла і добра. Толькі кашаль...
Кашаль. На могуць грудзі удыхнуць нш
ветра.

І рытэж... Месца адпалу нейдзе да-
лёка, далёка; зьнік з вачэй, потым зноў
наблізіўся.

«Няўжо, няўжо... гэта мой канец?...»
мільгула думка. І зноў кашаль.

Цёплы струменьчык крыві хлынуў у
горла. А вусны, адзедца, нешта шчы-
чуць... Не, гэта ня вусны, гэта самі
словы ідуць ад думак:

О, каханы, о любви мой краю!
Дай мне слов, шчыце мне вярні!
Я пэблізу цябе паміраю
На парозе тваёй жыны...

Неўзабаве пачалося сьвятаньне. На
асьнежэным тасцінцы, раскнінуўшы рукі,
ляжаў на сьпіне чалавек. Струменьчыкі
чырвовай крыві замерзлі на ішчэ, на
кафэры, на белым сынезе...

Замойла сэрца. Заціхла дыханьня.
Спыніліся думы. Анямілі пачуцьці.

Памёр чалавек.
Белы сынег... Чырвоная кроў...
10. 2. 1944 г.

Н. Арсеньева

ВЯСНОЙ

Я — ня жыўу вясной...
Рукеюць сенажаці,
Курэе сні дым над вратамі ла-
дэў.

І за мяне
Цябе ў сонцавык абняццяў
Празрысты, белы пух вярбі і
тыпалэў.

Я а летам ня жыўу, — бо за мяне
Снежыць
У полі вясёлы і гнуцца каласы,
І жалыцца-ляцэць на жоўтых
пажнях жніў.

Маўляў, ншэй тугой дрыжаць іх
галасы.

А вусені ізноў —
Замст мяне — асіны
Чырвоны тасцяць жар у радкім
тумане.

І плача драбны дождж твх нуд-
на і наўмынна
Па сонцу і вясне, ас...
Замст мяне!

Р. Крушына

СЬНЯЖЫНКА

Адцылаа вярціна белая...
Мне «бывай» сказала ты.
Зыклла радасьць недасыпная
У дзень асенні, вазаты.

Я сямю душу рагожэю
Ня ўрываў, ня быў з тавой.
Ад цябе пайшоў, прыгожый,
Зь неагосеннай журбой.

Ідучы ў жыццё сядзежынкаю,
Ні на што не наракаў...
Я над першою сыняжынкаю,
Што зыклала на рукаў,

Загарэўся успамінамі:
Савіткамі твай вусор
Тома сплэцены ізданіаі
У карунак драбных зор.

У цябе каўчэрык вясны
Акурат, ня сьмегу брыж...
Можна штошчэй недасказана,
Дык няпер дагаварыш.

МАСТАЦКАЕ РУКАДЗЕЛЬЛЕ БЕЛ

Беларуская жанчына мае прыроджаны адольнасці і вялікае імкненне да розных рукадзельных вырабаў. Ужо шматлікім дзіцячым дзяўчынкам, дашчычыся да зусёды занятай працы маці, узрашваюць яе, каб яна паказала як лепш пашывць дзяўчыцкае спаднічку, або кашульку, і беларуская маці ў гэтых выпадках ніколі не адмовіць ні ў паклае, ні ў належных тлумачэннях, бо яна даўно ўжо прыгледзілася да сваёй дачушкі і чакала таго момэнту, калі малая сама зацікавіцца шывецтвам, або вязаннем.

Кажная беларуская сялянка, якая ніколі нават і ня чула, што ёсць гэтыя асабліва разумныя навукі, як псыхалогія і педагогіка, над якімі працуюць лепшыя філосафы сьвету, добра аднак ведае, што сілкам і прымусам ня трэба дзяцей навукаў якой-коледы прывіць, асабліва рукадзельнай, што трэба выкладаць у дзяцей унутраную зацікаўленасць тэй ці іншай справай і жадаць «самім зрабіць» тую ці іншую рэч. Тады яны будуць самі дамагацца, каб ім паказалі «як гэта робіцца». І калі ім пакажуць, дык дзеці за раз-жа ўсё пакажэцца пераймуць.

Можна сказаць з поўнаю пэўнасцю, што за многія стагоддзі да заканаў ведамага педагога Амоса Каменскага, які навукаў як трэба выхоўваць малых дзяцей, ды задоўга да Генрыха Песталоцці і Фрыдрыха Фрэдэла, якія асабліва дамагаліся, каб першыя веды дзяцей паднісіліся найперш у выглядзе прысмакае гульні, — беларуская маці сваім уласным надумам арганізавала з сваёй малой дачкай гэты творчы гульні, шыючы з імі разам дзяўчыцкае, а затым і кашулькі для дзяцей заахвочваючы іх, каб самі дзяўчэчкі да пашытых маткаў дзяляк шылі-б кашулькі, спаднічкі і сьвіткі ды заахвочваліся-б да вязання і вышывання.

Асабліва шмат пачынаюць працаваць беларускія дзяўчаты ад 12—14 гадоў, калі яны ўжо сьведзілі захопліваюцца вышываннем, вязаннем павароў і тканнем палатна. Руплівыя маці стараюцца выжыткаў у сваіх дачок жадацьне вытараць у рукадзельніцтве іншых дзяўчат вёскі і, з гэтай мэтай, пачынаюць ужо часам казань дачцы, каб яна патроху пачынала рыхтаваць сабе «пасяга».

СТРАШЦЫ

Юр. Монвіг

Успаміны негодных дзён!

(Працяг)

Афіцэр выйшаў на пакадворак. Зна-чыцца, ужо хутка. Я адмыаю боты, па-праўду све цікавіць, каб ідзе на ціснула нагу, бо цяпер увесь ратунак у...

Ну і у сэрцы!... Каб сэрца вытрыма-ла! Але яго не абкруціш ні ланікамі, ні ватай. А яно ўжо цяпер б'ецца моцна, быццам палспраджачы: «я мяне, бра-ток, шмат не спадзявайся... Я ўжо змо-ранас, старое, слабое... Службу сваю ўжо адслужыў... Парэ ўжо і на супа-чы...»

— Біце... Комаў зі...

Афіцэр кінуў на нас. Мы усканіліся з зямлі і лэйшы за ім...

Падыйшлі да нейкага раўчэка. Затры-маўся на мосціку...

НАЧНОЕ ПАДАРОЖЖА

Мы арыентаваліся па орах. Гледзячы на Вялікую Мядзведзіцу, мы ішлі на паўночны ўсход, спрачаючыся аб дарозе. Мой камрат меў тэндэнцыю паварачвацца больш направа, а я сьцвярджаў, што трэба кіравацца больш улева. Мы ня шу-калі дарог. Ішлі проста праз палі, сена-жні, жыта. О, калі трапілі ў жыта, дык чуліся усю добра! Трохі толькі скіну-шы галаву, мы ўжо ведаем, што нас тут ніхто не убачыць. Калі спатыкалі на до-розе нейкі хутар, стараліся яго старанна абмінаць, каб ня убачылі нас людзі, не пачулі сабакі... А хто яго ведае, можа там пад страхой сядзець бальшавікі...

У нас ўжо было пастаноўлена: будзем кіравацца на мистычка Л. — гэтае самае, каля якога я лерайшоў граніцу, (дучы ў Намечыну. Пад гэтымі мистычкымі мой камрат меў зноўмога. Там мы меліся вы-спазна ў стадоце і нанач зноў ісьці далей, кіруючыся па Коўню.

Перастаем нейкую дарогу. Злева не-шта бліснула. Раптам на павароце ва-зі-хачці поўным святлом два рэфлектары сьвіта. Ні перад намі, ні за намі німа і ні кусточка, ні дрэўца, ні німа. Толькі ага-рэнная зямля. Мы кінуліся тварам на зямлю.

Шышыя. Ніхто нас не чапае. Аўта пра-лацца, не забываючы нас. Я асычро-на палымю галаву. Гляджу. Майго та-варыша падарожжы няма. Што за ліх! Што стэлася? Куды-ж ён падзеўся?

Месці схаваўся за хмары і невока за-пывалава цыфра. Я ўгледзіў у цыфру ночы. Раптам бачу: нейкі чыч... Нехта ідзе ў май кірунку. Уцікаць няма часу. Дагоніць. А мо' ня убачыць. Я зноў шчыльна прылягаю да зямлі...

Нехта тармошыць мяне за плячо... — Што з вамі? Вы жыць ці ўжо па-мерлі?

Гэта вярнуўся мой камрат. Як высьнілася, пасля праезду аўта ён падняўся і, думачы, што я зрэбіў гэтак

сама, пайшоў далей. Адышоўшы крыху і убачыўшы, што мяне німа, ён вярнуўся і пачаў мяне шукаць... Ізноў ідзе. Ізноў спрачаюся. Я хачу паварачваць улева, ён кіруецца упра-ва. Зноў месці выйшаў з-за хмары. Пра-кідваем гэты зрадывы сьвет. Страшніна ніц хочацца. Паміж кустамі спатыкаем нейкае балотца. Гэмі сваймі шапкамі го-ту цёплую, брудную, балотную жыму.

На небасхіле пачынае сьвятлаць. Ужо здалок. Хутка трэба будзе небае спыні-ца, адлечыць. Падыймемся на нейкую гару. Ужо пачынаецца ўсход сонца. Мы бачым раскіданае ўнізе пад намі нейкае мистычка.

Гэта ня Л. Мы прыглядаемся да кас-цельных вежаў, да агульнага выгляду гэ-тага аселічча і аднаголосьна сьцвярджа-ем: але, гэта не мистычка Л. Гэта ін-...

Але якое? Дзе мы? Ніа жой тэры-торы?

Кіго спытаць? І ж спытаць? Што людзі падуваюць, калі убачаць на до-сьвітку двух брудных, абмыганных бело-тамі тылаў з партфэльчыкамі пад пляхай, якія пытаюцца, што гэта за мистычка. Дык-жа апошні дурань аразумее, што тут справа нячмыста.

Мы рашылі не паказвацца людзям на лочы, праставіць у жыццё, а ўчыны ізноў ісьці ў кірунку паўночна-ўсходні.

ПАПАЛІСЯ

Мой таварыш, як сьпіць, мае блугую прывычку хрысці. У мяне-ж ніч гор-шы недаход, вынесены ашчэ в Саловак. Калі я засну пасля нейкіх цяжкіх пера-жываньняў, я ў часе сну стагну, сну...

На памятаю, што мне тады сьнілася. Але было нешта такое, што прымусяза мяне прагнуцца. Я падняў галаву і па-чаў разглядаць. Мой камрат стаў і хроп, як мядзведзь. Непадалец чуткі былі таласы і чуўся шум раскіданых ру-камі каласоў.

Ішлі да нас нейкія людзі. Я разбудзіў свайго хралуна.

— Ніа сьпаче! Нехта ідзе!

Уцікаць ўжо позна. Што будзе, то будзе. З трох бакоў зьяўляюцца між ка-ласоў сьпалатыя сьляпскія твары. Кажны з сьляп і віламі ў руках...

Справа нячмыста. Я ведаю, што зараз будучь нас вытаця, хто мы, адкуль, ж мы тут апынуліся... Гэта вась гэтыя пытаньні, на якія мы не хацелі-б даваць адказу, а прыдумаць нешта накіталянае дапраўды нам не удалося.

Я, крыху ведаючы літоўскую мову, ста-раюся ратаваць палажэньне. Галоўнае, каб адсуныць гэтую часіну, калі будуць нас пытацца. Я пачынаю павольна розную неразбурную... Сьмяюся, дзякую, што нас разбудзілі, прашу прабачэньня, што мы нэгатавалі жыць, паказваю свой пап-парт, пытаюцца, якое гэта мистычка, кажу, што былі ў знамых на вышніцы, учыны заблудзіліся, змарыліся, ня ведаем куды трапілі, хацелі супачыць крыху... і т. д.

Сьцягне глядзіць на нас в недаверым. Разглядаючы мой папарт. Круціць га-...

— Папарт, здзеца, ж мяе быць...

Хто нас ведае, што ям ае людзі...

Мистычка, якое мы перад собой бачым, — гэта Кальварыя.

Ціпер справа была для мяне асная, што нас затрымаюць, ня пусьцяць далей ісьці, аддадуць у рукі улады.

М. Сьвідэр.

ДОМІК У МЕНСКУ

Дрыўяны дом! Благітны дом!
Майх нийлешных мар прытуляй!
Ці та-жа ўсё свайм ваюном
глядзіш на аўзеныкі заўваж?

Ці шчасьцем ты свайм бегіт?
Ці шашал сьцены твае губіць?
Ці так-жа ўсё зьліны сад
твое ідылію галабіць?

Скажы ты мне, скажы ты мне,
дзе зарэз та, што няма!
нямаўся свайг васьме, —
такое... з сінні вачамі?

Ці ёй цяпер, як і тады,
Ад нечага ёй сунна, цяжка?
Не прымыае вей свой налады
мая прыгожая нааша?

Што з ёй цяпер? Свай цікі сум
яна ў вачох ля мяе ці носьць?
Гаротысьць цяжкіх ве дум
каго разьвесьць няа аросць?

Дрыўяны дом, гадуў свой сон!
Настуў у садзе свой спачынак!
Ты мар нийлешных пантэон,
адзіны дум нийх прычынак.

1937 г.

Алесь Ськавэй

РАМАНС

Толькі там,
Дзе ачыны бавьзм,
Адзінога душу не краме
Толькі там.
Аб свайг старане
Я нікому успамінаю, о не,
Не аддам.

Толькі тут
Непатылі прысуд
І маркота нывалоць мяне,
Толькі тут.
У чужой старане
Не забуду цябе я, о не,
Родны кут.

Рига, 29. XI. 1943 г.

Пасталя гэтага ўступу, азята пачынае аглядаць гісторыю падарожжы траўнішчэ, што ўжылі з Эзімам з разбурэнага чэста і сем год ужо падарожнічаюць па морз і шукаюць сабе прыпынку. Лельз толькі трапіўшы аздапаўшы адліваў да бераг і Смідэль і ўплыў у Тырэнскае мора к іручыся да Італіі, дзк адразу Юліана што паятыла знявагу на Парысма, прадзі казала вятроў Эзіа выпусьціць

білсь полями у Картагіне — гэта было вогнішча Дыдона. Новая бора адкідае іх зноў да берагоў Сыціліі, на тое месца, дзе перад годамі Энэй пажараў Анхіза. Спайнуўшы урачэства небашка, арганізуюцца гульні. Спачатку адбываецца перагонка чатырох вадзілаваў, ласяў бег, кулачная бойка і страляныя з лука, на заканчэнне — дзівячыя гульні, ізвямі траянскімі, выбіражалі збожжыя кончыцы. У часе гульніў траянкі, падгавораныя багіня Ізідаю, паліць вадзілавы, каб змусіць сваіх мужоў астацца на Сыціліі. Энэй моліцца да Юпітэра, каб ён пагасіў пажар, і бог пасылае дождж. Згарэлі толькі чатыры вадзілавы. Энэю зняўшаца у сьне цень іго-нага бацькі, Анхіза, і загадае яму плыць у Італію і толькі пакінуць тут тых, што не жадаюць ехаць з ім. Апрача таго, ён просіць сына зыйсці да яго на Элійскіх паў, каб даслацца аб будучай долі свайго роду. Траянне пускуюцца у дарогу пад імямю Нэптуна. Бог спы, каб пераключыць Энэю у дарозе, успілішы кіруючага вадзілаў Палікура, скідае яго у ваду. Тады Энэй сам кіруе вадзілаў.

У шостай кнізе траянне прыплываюць да берагу Кумы і Ідуць у Энэям, што за-заві ахвяру Апаляну, у іскію Сыціліі Там аякка восталіся (жрыца) прарочыць яму новыя небасыпей у дарозе. Пахвалішы аднаго з таварышоў, Энэй атрымоўнае дазвол ад Сыціліі убачыцца з Анхізам і накіроўваецца з ём у пекла. Праз рэчку Стыхс перажджаюць яны з Палікурам у лодцы Харона. Царэбра-Сыцілія пачаставала хлебам з мёдам і сонным зельлем. Апускаючыся далей у пекла, Энэй чуе стогны дзяцей, бачыць душы смягубіў і нявінна забітых, бачыць шырокія палі, дзе блукаюць ахвяры няшчаснае Міласці, спытаўся і Дыдону, якая папура пуслаўшы ягоную выгаворку (спраўдзячы), уцякае у Сыхэю. Далей Энэй бачыць поле, дзе прываюць душы герояў, і спытаўся шмат траянаў, якія загнілі у амананай за бядкаўшчыну, пасля ён чуе стогны, якія выходзяць з праглыні злучыцца, у канцы ён ідзе на месца прываючых няшчасных, у каралеўства радасці, у зялёнай пшчысвай дугоў і дубоў. Тут Энэй знаходзіць бядку свайго, Анхіз вядзе яго у даліну, дзе лётаюць душы людзей, прызначаных жыць, будучых зямельных княхоў. Анхіз пачаставала яму усіх агонных патамках, пералічае ўсе войны і бітвы, якія патракалі ягонаму сыну, вучыць яго, як бераціцца ад няшчаснасці і выпускне яго зноў на свет праз браму з славёнае косці. Энэй накіроўваецца адразу у Лядну.

Сёмай кніга пачынаецца хаўтурамі Гэты, мажкі Энэй, іхні каторас ён называе прыстань, дзе насыпаў кал ём магілу. Пасля ён аджаджіе у вапюшыю марскую ладарожу і, абінуўшы уладанні чараўніцы Цырыі, прыплывае да ўтоку Тэуры. З гэтага месца пачынаецца другая частка пэзіі, названая ляджанско Іліадаю. Гэтая частка дзяліцца слабішай і нудзішай чысна першая, хоць Virgilіus уважае яе за найважнейшую частку свайго тэору і зьявляецца да музы Эрато, і просіць памігчы яму раскажаць, які каралі былі у старадаўнім Ляду, якія вількі дзясяны яны выканалі. Кароль Лядын з гонарды прымае Энэя, згаджаецца выдзяліць яму зямлю і запрэпаваць свайго дачку ўдаць замуж за Энэя. Але Юнона пасылае Фурыю Алектэ, каб яна пасварыла лядяннікаў з траянкі. Фурыя нямае Аматы, жонку Лядына, супроць замужства іхняй дачкі Лівіі з чужынцам і просіць выдзяць яе замуж за Турка, караля рутулаў. Турн узбурае супроць траянаў, апрача лядяннаў, іхных суседзяў: вольскаў, этрускаў, сабіянаў і экаў. Гэтая кніжка канчаецца пералічэннем правадыроў усіх гэтых лядяннаў.

У восьмай кнізе Энэю зняўшаца у сьне бог гэтых краінаў Тыбарын і радзіць падпісаць прышчэскую ўмову з аркадыянэем Эвандрам, валадаром места Палітаўму. Энэй накіроўваецца у место, на месцы якога ўзнік Рым. Эвандр

Бія прычым тая былая гора, Ані суму, ці сьлёз пакучых. Прыгадаў я сягоння мора І знаёмага берагу кручы.

Была восень. Вятры шумелі. Хвалі пелі валы пляскалі. Востракрылыя чайкі зь мелі Узляталі на грані скалаў.

І здалося — прызначна шчыра — Мора любымі тымі і бліжым, І нібыта зь сінога віру Твар каляі сямёны пырскі.

Але не... Мне у сьне адалося: Я ляджу на аярніны кручы. Скалаўся — душа галосіць, Вышвакчы боль разлуччы...

Дома ішці адну пакінуў І яе, радасць сэрца. — Асю... Вецер кідаў у вочы кліны: Ня журсы — дэву зраклася

Вось таму і згадуў я гору, Кроплі буйныя сьлёз пакучых, Цыянасінія хвалі мора І знаёмага берагу кручы.

Прымае яго патрыцельску, апавядае гісторыю гэтых мясцінаў, паказвае розныя памяткі і дае яму на помач 400 коннікаў пад правадырствам свайго сына Паліта. У гэтым-жа часе этрускае места Агіла, выгнаўшы свайго караля Мэзэты, прыцяла Турна, выбірае Энэя за свайго правадыра. Вэнэра дорыць свайму сыну выкаваную Вульканам зброю і ішчы, на каторым выписаны будучыя вялікія чыны рымлянаў, асабліва Аўгуста, якога псымэр уяўляе ўсходы, дзе можна і дзе нэват няможна. На апісаньне вялікіх чынаў Аўгуста псымэр тут псымэр псымэр вершу.

У дзясятай кнізе Турн нападае на войска Энэя. Траянне не адважваюцца у няприсутнасці свайго правадыра пачаць бойку, і ворагі падпальваюць іхныя вадзілавы. Але, дзякуючы просьбе Цырыі, Юпітэр ператваряе гэтыя вадзілавы ў марскія німфы. Пасля гэтакага дзіўнага ратварэння траянне шукаюць спосабу парываць Энэя аб іпадаць. Прабравіц праз няприсутнасць істан узяліся два прыяцелі Ікаў і Эўрыклі, але яны не змаглі гэтага зрабіць і пасля адважнага змагання загнілі. Матка Эўрыклі, даведзшыся аб ішчашнай сімерці сына, страшэнна плача і жаліцца. Пасля страшэннай бойкі, Турн сам нападае на траяннаў, але моцна пабіты, кідаецца у Тыбр і, пераплывшы яго, ратуецца.

У дзясятай кнізе Юпітэр скажае багоў на Алімпіі і бачыць, што адны з іх ламаюць

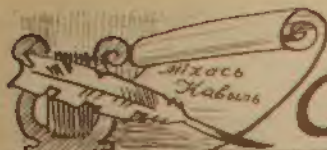
гэтую лядянніна, а іншыя — траянна, разлілі ім пагадзіцца, кжучы, што ляджэ будзе час, калі яны зможуць спагнать свой гэс, у гэта будзе тады, калі ўзнікне вайна паміж Рымам і Картагінаю. Вэнэра наракае, што на траянаў зноў і так шмат няшчасцяў і гора аддае. Юнона не згаджаецца з гэтым. Юпітэр абешчае, што гэтую справу расудзіць сам на доля у будучыні. У міжчасе на зямлі на помач абкружаным траянцам Энэй прывозіць на 30-цех вадзілавах прышчэскае войска этрускаў і высаджваецца на бераг на вачох ворага, які нападае на прыбыўшых. Турн у бойцы забівае Палінта, але пры гэтым сам нападае у такую вялікую нябэшску, што яго ад зусім паўнай сімерці ратуе толькі Юнона, якая яго адвозіць з бойкі. Энэй намагае з пкіаю на Мэзэцыя, каторы таксама пачынае поле бітвы, але даведзшыся, што Энэй забіў ягонага сына Ляджу, вяртаецца і кідаецца у бойку, але зраз-жа падае ад раны Энэй, прастаці толькі сабе адной жагі і сыноў.

У азіанцатай кнізе войска, што амаганюцца, падпісваюць згоду на 12 дзён, каб пахаваць забітых. Дзе лядяннаў вяртаецца іхня пасольства, пасланае да Ліяонда, героя Траянскае вайны, што жыў у Апуліі. Ліяонд, адмовіўшыся ім дапамагчы, лярваў падпісаць з Энэям згоду, але Турн ні хоча назват слухаць аб гэтым. Тады Энэй наладзе на сталіцу лядяннаў, раздзяліўшы сваё войска на два аддзелы. Супроць аднаго з гэтых аддзелаў Турн пасылае геранію вольскаў Камілію, супроць другога, якім кіраваў Энэй, — ляджоў сам. Арук забіў Камілію, а яго самога за гэта на загад Дыяны, аякунці гераніі, забіла німфа Оніс. Разбітыя рутулы уцякаюць, Турн бжыць ім памагаш. Ноч разлучае войска.

У дванацатай кнізе Турн аджаджае заканчэнне вайны лядянкім з Энэям, хоць Лядын і назват Аматы раздзяць яму упакорыцца. Юнона, незадаволеная тым, што няшчэсты траянаў скончыцца, намагае німфу Ютуру, сестру Турна, нагаварыць рутулаў, каб яны не дапускілі да лядяннаў. Ютура заідае яму наладзіць і яны нападваюць на траянаў. Абязброены Энэй быў ранены страляю, але Вэнэра зраз-жа вылячыла яго, і Энэй кідаецца у бойку, наадома шукаючы Турна. Ютура, прыняўшы постаць Мэтыска, Турнавага журмана, ухільнаецца ад апатэяня з Энэем. Тады ён наладае на места. Аматы забівае сябе з розпачы. У канцы Энэй анаходзіць Турна і раіць яго. Турн падлаецца пераможніку і адступае Энэю сваю ўлюбінку, але Энэй, убачыўшы на сьліне Турна пераважку забітага ім Палінта, у злосьці забівае свайго ворага. Гэтым канчыцца пэзія.

Значэнне Virgilіus і ягонае «Энэіды» было вельмі вялікае не толькі у Рыме, але і у цэлым культурным сведе, дзе разьліваўся класіцызм, асабліва там, дзе пашына да старадаўніх пісьменьнікаў у старадаўніх формах пазіі даішла да абсурду, гэта значыць да перавышэння іх перад роднаю моваю і сучасным літаратурным патрабаваннем і творам. «Энэіды» напісана на ўзор «Іліады» і «Одысэі» Virgilіus напісаў сваю пэзію на жалевым імпэратара Аўгуста, дзеля гэтага гэтак выразаю бачны ёсць тая шматлікія выхавальныя Аўгусты. «Энэіды» славіцца сваімі прыгожымі эпізодамі, лярваўшымі асаблівасцямі, майстэрскімі вобразамі і высокапэзічнымі апісаньнямі. Гэты твор Virgilіus займае адно з першых месцаў у сусьветнай літаратуры.

Аправадзяў Антон Каліта.

Пад небам Случчыны каханай

Пад небам Случчыны каханай,
Дзе зоры сымлюцца ў расу,
Паапаў я шлях царковы рана
І краю роднага красу.
Там пад алейнай ратастав
Я пугай ляску да зары...
І мудры дзед там велічы часта
Міне вучу, мне гаварыў:
«Жыццё шляхі ўсе крутыя,
Да чысця шлях вядзе ады.
Мінай прыябы залатыя,
Насустрач нежылі ілі.
Спаткае ветры-шыхаві —
Падстаў ім грудзі — ёўце ніхай,
Арда крылатая наліе,
Лялі, рукмі не махай.
Каменны гострыя нежылі
Парэжуць ногі да крыні...
Ілі, за сьвечню-міражамі
Асцягне радасці узды.
Калі тухлявыя мыліцы
Прыцігне хат з крыжавых рук,
Скажы мну: «Чым падаць німа
Я смерцай воіна пэму...
Я слухаў, не, каўтаў я словам
Навуці дзела-мудрага,
І сьвет няведаным і новым
Райсцэ ў мроях без канца
Быў ён прыябы і чаробны,
Зірнуў у шмечні шышын,
І ным гоіся князеўна,
Успывала постаці дзюбчын...
Яны глядзелі на загоня,
Дзе сярод мора каласоў,
Зірнуў расквечанай кавоні
Зіхцелі кветкі асілякоў...»

II.

Піаэстаў белыя лавы,
Шумелі ў зелён садок...
І нбы арыліныя феі,
Скажалі лі малі гадок.
І ў гэтых скоках нечаканых
Я сэрца больню гартываў...
Жыццём упоены, як н'іны,
Ішоў я, нёдаў і ўставаў.
І хоць-бы раз далёкі, баікі
Гаварыў руку прыцінуў.
Ады, схілішы голаў нізка,
Праводаў я жыцця кясу...
Дрыжэлі рукі ад знямогі,
І смагаў губы без вады.
Смяяўся старац ля дарогі,
Як я — бяды і нлады.
О, гэты старац...
Сьмех пікучы
Дыкорам сэрца працінаў
І я ішоў па скалах, кручах
Тудым, дзе сонца, дзе аясна...

III.

У тах, ляхох шывлі прадэскі,
Жаўцелі вербы, бэа снэў...
Зялёны гай і пералескі
Пллі кудысь, як ува сьне...
Пішчэлі чайкі над ракою,
Скідзлі ў небе бакасы,
І вецер коваля рукою
Мяў кудалачу валасы...
А ў ішоў ады на полі,
Эпіваўся водырам аямі.
Каханья солад мімаволі
Міне ў сэрца чулае хтось ліў...

«Не забуду я, Азэс,
Час спатканя над ракой...
Абміаў нас шхалесіся
Вецер пёпгаў рукою...
Дзесь залоза кукавала
Пад зьмёнаю вярбой...
Укараці ты, што мала
Сустрафася я з табой...
Патухалі ў небе зоры,
Як каралі траіх сызэ...
На сьмігальні боты-укоры
Я навек з сабой нясё...»

Другая сумні закралала
Акорды ў сэрцы маладым,
Як у птолі паміраі
Тэжыні саўшэ ў талы,
Калі агнём і жычамі
Варшавы «гэжэчныя» сыны
Тварылі суд над крынічамі
Без устылкае шны...
«Ад родных нў, ад роднай хаты
У панскі двор дзеля красы
Яны бяздольныя узды
Ткаць залатыя паясы...
І мне рабілася белюча
За родных сестраў і братоў,
І нымста лянна кінучай
Бурлаа ў сэрцы. Быў гатоў
Ісьці на смерць я і пакуты,
Каб не памеці крывічы,
Каб не насілі веча нуты,
Чужыя гострачы мячы.

IV.

А далё лажала няжымоў,
Дрыжэлі ў сполаку кусты,
І над мяю галавою
У небе коршум, як застыў...
Паўзлі крывавыя туманы,
Ваўкі дзесь вылі ла ракі.
Стагналі, нойкалі курганы,
Дзе Гаўрмычэ палкі
Пад сынгам бел-чыраона-белым,
Рукамі шыштымі дзюбчын,
Хадзілі ў бой аджазна, сьмела
За волю Случчыны, за чын...
І ўжо ў руках шпэговай зрады,
Каб чула родная зямля,
Крывічы блістравыны Лістападаў
У апошнім слоўе прамаўляў:
«Ніхай за край абрыбаваны,
Што імя мае Беларусь,
Сканаво і ў крывавых ранах
Ад вайшых чорных катіх рук,
Ня буду плакаць і прасіцца,
Крывічкі род ня зраджу век,
Бо покуль сэрца буззе біцца
Хачу я звацца — чалавек».

V.

Хоць я талы яшчэ ня ведаў,
За што крывавыя мой прасьцяг,
Ды саювы-качкі Лістапада
Мяне вялі кудысь, як сынг.
І я ня ішоў, а лез на скалы
Сьхадзілі сьмехае крыві,
А прыпарнаскі шыкавы
Крамсалі думі маіх узды.
А ў гэтых думах, гэтых мроях
Хацеў я там хоць міг пабыць,
Дзе Чарадзевыя героі
У агні эгаралі барацьбы...
Дык дзе там: «Там архайна,
Вы ў правы хілісця ўхі...
Сьхыны вы: сьхыны герайчын».

Пісаў хісь мне Самуіс...
А я, «сьхыны», глядзеў, як маці
Сьхызаці змочала палі:
Хацеў крывічы, халеў я плакчы,
Ня дыфранды ім палічы.

VI.

Парлаў я струны свайго сэрца,
Закінуў ліру ў забыццё,
Во «родны башка» горкім перцам
Перасыпаў маё жыццё;
Браты і сестры скрыталі
Зубамі ў росьчы, нудзе.
І ня было ў жыцці праталі,
На васькрашчыне нату надзеі.
У Сібір халоднымі шыхамі
Ішлі з-пад Случку песьняры.
І там пад тоўстымі сынгамі
Дранічнэў бунтарскі іх паріў.
А тут пад небам родным, сінім,
Вісела харканьне вярон...
Маўчаў крывічкі Паганіні,
Маўчаў крывічкі і Байрон.
І толькі ціха хтось прароўмў:
«Ой буззе суд, страшны суд,
Мы гэны сьмела талы ў ночы
І прайдзісветаў, і прыбуда...

VII.

Гайсалі ветры-буйнаві
Па босках сумных ля Случы...
Хадзілі кветы і дладзі
Па хатах сонных унны...
Хадзілі, чорнымі рукамі
Зрыналі посьцілкі з дзюбчын,
Іраваі цела іх клькмі,
Не за праступства, не за чын...
О, не! Віною была маці,
Што нарадзіла іх на сьвет,
Што паясы умела ткаці,
Свой край любіць, вучу і дзед,
Які жыцця стэптаў прасторы...
О, васьляковыя палі!
Ой, жолкі вы пазналі гора!...
Ой, хоць-бы раз вы расьцьвілі
Праўдлівым цыветам буйналістым,
Каб там дзюбчаты маладым
Сьмынуў месці серабрысты...
Каб іх найдзешыя гады
Прайшлі, як сон, як казка-чула,
Сярод каханья і уцех,
Каб ноччу цвінаю Юда
Ня краў іх эвокі, чысты сьмех...

VIII.

Гатоў штодзень я быць данаром,
Па кропі кроў аддзці сваю
За васьляковыя прасторы,
Дзе людзі моладзсьці маю
Тапталі бруднымі нагамі,
Дзе жыр мой башка, любви дзел,
Дзе над дугамі-муратамі
Іскрыцца сонца агняцвет...
Хачу я крывічуць родным хатам,
Дзе ялешца Случ, нив рака:
Мілей за тысячы дукатаў
Цыяток мне сіні васьляка
З прастору Случчыны каханай,
Дзе зоры сымлюцца ў расу,
Дзе я пазнаў жыццё тав рана
І краю роднага красу.

Менск, студзень, 1944 г.

Яшчэ і дагэтуль некайкая частка стараўшага пакалення беларускага народу першы, што некаторымі звычонамі прадметамі чалавеку можна забяспечыцца ад розных нешчасных выпадкаў і нават можна падпешыць свой дабрабыт. Да гэтых прадметаў, прыкладам, у выбаходку гэтае часткі беларускага сялянства належалі: ёрданская вада, сывацонны мёд, соль, сывацонныя зёлкі ды іншыя. Найважнейшым жа паміж іх была грамнічная свечка, ці, як агучам кажуць, «грамніца». Яна вышывалася ў дзень святых Грамніцаў - Срэцення (2—18 лютага).

Без перавыпадчэння можна сказаць, што з грамнічнаю свечкаю беларускі селянін даўней пачынаў, праходзіў і кінчаў свёе зямное жыццё, а у жыцці яна яму патрэбная была шмат-шмат разоў.

Вось мучылася парадаха — і запальвалі «грамніцу» для абліччэння родаў. Нараджалася дзіця, росло... І яму час ад часу «грамніцай» крыж-накрыж асмальвалі валасы, каб не бялася дырэпадкай... Станавілася дзіця дарэлым чалавечкам, дзяцюком ці дзяўчынаю. Прыходзіла парэ дзіцюку жаніцца ці дзяўчыне выхадзіць замуж... і бацькі запальвалі грамнічнаю свечкаю благаслаўляючы іх да шлюбу. Жыў чалавек, працуе, працуе і цяжка занядужае... Зноў запальвалі «грамніцу» і падкурвалі хвороба. Нарэшце прыходзіць смерць, чалавек кане... І яму ўжо апошні раз у аслабелых руках довалі запаленую «грамніцу», верачы, што ённы агонь ад душы адыме нячыстую сілу.

Земляроб-селянін часамі ужываў грамніцу як магчыма ці эфектывы сродак для забяспечвання паміснасці ў працы, для

абяшчоджання розных слязоў і звычываў, няспрыяльных для ягонай гаспадаркі.

З грамнічнаю свечкаю набожны земляроб пачынаў сяброў. Калі вёз у гумно першы сноп урадкаю, зноў на разасяленыя ялікавыя абрус кляў «грамніцу» і тады праз яго вёз воз. З грамнічнаю свечкаю селянін узямку пераносіў у цёплае памешканне нованароджаную жывёлу. З грамнічнаю свечкаю ён увесіў першы раз выганіў свіну сяцінку ў поле. У ноч на Купалу грамнічнаю свечкаю селянін падпешваў да паротаў кароўніка, каб вельмі не адбіраў малака ад кароў.

Ды ці-ж толькі гэты?... Улетку насуваецца цёплая хмара... Смаляць малакі, б'юць піруцы — ідзе нывальніца. Робица жудасна ўсёму жывому. А наш селянін пры запаленай у гэтым часе «грамніцы» нічога не баіцца, бо верыць, што яго і ягонае дабро яна бароніць ад малаквы і пірукоў. Пры асыячэнні «грамніцы» сяляне аваржывалі і прыжычалі: «калі на Срэценне ў царкве свечкі пырकाюць, дык улетку будуць ялікія грыботы».

«Грамніца» прыгатаўляецца з чыстага воску накованіні святых Грамніцаў. Назаўтра свечцы яе ў сывацін, а потым праз цэлы год пераходзяць пад абразамі ці ў іншым пашаніным месцы.

Варнуўшыся з царквы ці з касцёлу, гаспадар асобіста запальваў грамнічную свечку і крыж-накрыж падпальваў валасы на галаве ў кожнага сямейна, у кожнай жывёліны, а таксама касці наконі і лозынай кажыта гаспадарскага будынку, каб нікому ня шкодзілі буры і піруны будучага лета, а у людзей каб не балілі таловы.

У. Паранюсіч.

НАРОДНАЯ МУДРАСЦЬ

БЕЛАРУСІЯ ЗАГАДЫ

Як ляжыць — ніжэй катэ, а як ста-
нец — вышэй каня (Дуга).
Пры боку калітэ — поўна злата на-
літа (Печ).

Як прысыпаш, дык памнее, — як
адсыпаш, дык палінее (Яма).
Крыж на крыжы, сёлы-толькі, хто
ведае колкі (Клубок).

У лесе сыцата, у ляморы ўзата, ля-
жыць-маўчыць, возьмеш на рукі —
лаача (Скрыпка).

У лесе радзілася, на вяселле эга-
дзілася (Скрыпка).

У ліпавым кусяце ядзевыя ра-
вонцы (Цымбалы).

Еду, як па небу, пад сабою сонца
бачу (У чаўне).

Шоў чалавек дарогаю, ажко ўдзых
сена грабуч. Калі брат зь сестрой

— сышеш на мя, а мужык з жаною

— сышеш ды жарты. — А ня брат

з сестрой, ня мужык з жаною, —

цяя матка не маты свакроўка

была (Бодыка з дачкаю).

Бела поле, чорны насяньне, — хто

ня ўме, той не пасе (Кіта).

Хто гаворыць без зымак? (Пісьмо).

Ідзе-дзе, а з месца ня сойдзе (Га-
дзіньнік).

БЕЛАРУСІЯ ПРЫКАЗЫ

Работа корміць, і поць.

Работа не бяспасціць чалавек, а

хрысці і дэшчыць.

Шчасце пераходзіць жыць.

Чалавек ня вод, у вадзёй скуры не

стаць.

Чалавек, пакуль у горні не павудзе,

ня знае добра.

Хто лепшае ня мае, таму і гэта

добра.

Хто новыя ня бачы, і старому рад.

Бог — вялікі чалавек.

Бог бігае: больш ідзе, чым раздае.

Бог две на усіх доля.

Больш у Бога дзеян, як у пана

клубас.

Бог ведае, хто ня абодзе.

Бог ня гуляе, а дабро перамярае:

у ваднога возьме, а другому даець.

Бог ня гуляе, многа рэчак мае, ды

багатым торбы прыгатавае.

Бог не цяля, бачыць круцяля.

Божа ласка даець нам хлеба і

жыцця.

Юрай пасе кароў, а Мікола коней.

Ільда — саванна жыня.

Святых накроў, благаславі і кроў.

Юрай сказаў: жыта ураджу, а Мі-

кола: пачакай, пагляджу.

Юрай нап'еца і Мікола не аста-

нецца. Ды і Іван піў, каб хто куніў.

Два Юр'і да абодвух дури: адзін

галоуды, а другі халауды.

Чорт чорта пазнаў, ды ня ніва

пазнаў.

Чорт дуду надзьме, калі дух ідзе.

Чорт без базота, а базота без чор-

та ня бывае.

Чорт зірку аніходзіць.

Чым чорт ня шуціць, пакуль Бог

спыць.

На проціў ночы гаворачы.

Дня Божа ў добры час сказаць, а у

лілі ванаўчаць.

На у гэтай хаце гаворачы.

На яры нас казана.

Сонца таба у вочы.

Хоча думна у рай, ды грэхі ня

пускаюць.

Граў у мех, а спасоныя намері.

Вольга Танюша

СУСТРЭЧА

Дні ішлі адзін за адным
і ў вечнасці нікі блы сьледу...
Я тамілася душкай аб тым,
Што ня ідзець... Што ці пры-
дзець — ня ведаю...

Ты мя йшоў. Я чакала — мя йшоў...
Кажы вочы сьлязінкі і праводзіла.
Тыдні йшлі мне мірудаею гадой,
І здавалася: чакаць ужо годзе!
Ня убачыць тваё мя вачэй,
У іх прычэпкі мя болей ня грэць

ца!...
І ў цым бласонных начэй
Так балела самотнае сэрца...
Спаздавацца я ўжо не магу,
Ты са мной ўжо ня будзеш ніколі.
Толькі ў вершы я вымаляю тугу,
Нывычэрпішыць ільшчэрпнага болю.
Так і беглі пакутныя дні,
Гасла вера, што будзе іначай,
І надзеі ўжо агасьлі агні,
Што цябе хоча разок я убачу...
Але нека праз горад ішла,

Сумнай аўліцай, ўшчэнт зруйнава-
ная.

Толькі вочы ўгару ўзяліся —
Рэптам... бачу цябе, мой наханны!
Я гатоў была заскакаць,
Абхапіць тваю шыю рукамі,
Але муслаў цяла стаць
і цябе толькі лашчыць вачамі.
Борзды восенскі вецер гайсаў
Між абсмажэнных чорных руінаў...
І мой позірк цябе запытаў:
«Прыіда, любіць?... Мые ты па-
кінуць?...»

Але радасным быў твой адказ:
На пагляд адказаў ты паглядом.
Я ўжо знала: ты прыйдзеш ня раз,
Я ўжо знала: са мной быць ты
рады!...

На мяне ты зь пашчотай глядзеш,
Бмў рукі тваёй пошк гарачы...
Сумна вецер у руінах гуляе...
Што за шчасце было цябе блі-
чыць!...

Рэзультатас хутка з табой,
Але ў сэрцы жыла ўжо надзея:
Будзеш ты парамейшаму мой...
О, як маўрыла сирозь аб табе ні!

Меня.

ГУМАР

← Ішоу дзяк і з дзячыхай —
Знайшлі торбу і з грачыхай.
Ты — дзяк, я — дзячыха,
Табе — торба, мне — грэчыха

Ішоу пан і з панейкай, →
Знайшлі візку, і з талеркай.
Ты — пан, я — панейка,
Табе — візка, мне талерка.

Рабінянка халя дубу
Зацьвіла цвіточкамі —
Дзёрчыначка свайго друга
Абіла ручонкамі.

← Я была я малада,
Дык была я рэзва:
Цераз тым у манастыр
К мілку пералезла.

Не глядзіце на мяне,
Што я невялічка:
Прычашуся, прыбаруся —
Буду маладзічка.

Я на рэчцы белай міла,
На Ягарадзі вешала.
Я мілага праваділа —
Яго слоўкам дэміла.

Март 1944